
Vida Gábor

GAZDAG NŐ

HELTAI JENŐ NYOMÁN

1.

Öreg Zanótnak eszébe jutott egy novella, melyben egy asszony, egy gazdag nő céltudatosan lépked a pesti utcán a szeretője lakása felé, de meglátván a harctérre induló katonákat, elszégyelli magát, mondhatni megtér, és hiába vár a szerető rá. Zanót sosem tudta eldönteni, hogy mi lett végül, azaz ki szeretne lenni inkább, a férj, a szerető vagy az asszony, esetleg a harctérre induló regimentnyi katona. Volt valami hamis a történetben, és nemcsak azért, mert Heltai nem tudta, vagy nem akarta jól megírni. A nő még csak meg se próbálta, még el sem indult rendesen, a katonák odavesztek mind egy szálig, a szerető hiába várta, a férje nem tudott semmiről... A hazáért maradni boldogtalan, ez az igazi véráldozat, mondta, mikor húsz év absztinencia után rágyújtott. A cigaretta keserű volt, bűdös, csípett, de a gesztus, ahogy elsőt szippantott, olyan volt, mint amikor egy vén tengerész utoljára száll hajóra. Mintha bármely pillanatban jöhetne a dicsőséggel fogadott halál. És addig mi lesz? Szánalmas és megalázó – az lesz. Eldobta a cigarettát. A fűben parázsló csikket nézte, egy könnyörtelen vízcsepp szivárog be a papíron, eléri a parazsat, és csöndes pissenéssel kioltja. A hideg és nedves csikk olyan, mint egy hulla. Kavics lesz az izzó parázsból, az el nem égett dohányt hiába sodorná újabb mahorkába, bűdös marad, bár szívható. Lehet-e a feltámadás egyfajta újrahasznosítás, kérdezte magától némileg meglepődve. Ki kell dolgozni ezt, mert semmi nem vész el, csak átalakul, van megoldás, nevezzük magunk között komposztnak vagy kompótnak. Milyen is a gazdag nő? Nyugodt és kiegyensúlyozott, az anyja szeretete, az apja, nagyapja, nagybátyja, a szomszéd nem molesztálta, úgy tudja magáról, hogy átlagos szépség, szerény, kedves, tud főzni meg szeret is, jól öltözködik, nem csinál belőle ügyet. Kérdései vannak, érdeklí az, amit olvas, nem csak irigyli azt, aki írta. Ha van gyereke, nem haragszik ezért, nem gondolja, hogy miatta kimaradt az életből, ha nincs gyereke, nem irigyli azt, akinek van. Gazdag nő nem irigy, nem féltékeny, nem gondolja, hogy az életet, amit ő nem, azt más éli. Pénz mellékes, de legyen. Gazdag nő lelkileg, fejben hatvanéves. Testileg – mondjuk harminc. Itt egy kicsit tétová-

zott, lehet negyven, korengedmény. Örök negyvenes, még az öregedés előtt, úgy érte, hogy az öregedés előtt bármennyi idő lehet, pedig tudjuk, hogy nincs. Gazdag nő engem, mondta halkán, engem választ a többi szegény ördöggel szemben, ellenére, együtt. Megint egy cigarettára kezdett vágyni. Olyan, mint egy nő, gondolta. Úgyis az lesz a vége, mint mindig.

2.

Regimentnyi katona lépked egykedvűen a hajnali utcán, csattog a fényesre vikszolt bakancsok alatt a kockakő, ruganyos még a térdük, bár sokat gyakorolták a díszlépést. Az őrmesterek csendben vannak, vezényszó sem kell, kiordították magukat, a mozdulatok össze vannak érve, tudja mindenki, hogy a halál felé masíroznak, vagy ez nem tartozik rájuk, minden katonára ezt teszi valójában. Kár ezen elmélkedni, inkább a szürke falakat nézik, vagy a korai járókelőket, akik megszokták a vonulást. Nincs már csinnadratta, virágosó, nótaszó, elmennek ezek is, a legtöbbje sosem jön vissza, vagy véresen, csatakosan, darabokban. Imádkozni még szoktak értük, és mindent az Úristen kegyelmére bíznak, mert csak az segíthet, vagy már az sem. A vékony, magas asszony súlyos, kopott bundában érkezik a kereszteződéshez, sietne, de a zárt menetszlop elvágja az útját, izgatottan igazítja meg a kalapját. Seholy egy tiszt, aki pillanatra megálljt vezényelne a hömpölygő folyónak. Mennek négyes sorban, kopog a sok bakancs, nyikorognak a szíjak, zörögnek a závárok szürke rendben, senki nem pillant oldalt. Nem is látják, hogy ő siet, neki sürgős, dolga van éppen az út túloldalán, nem veszi senki észre a kalap alól kisodródó szőke tincset, ami elnedvesedett a hajnali ködben. Nem érzi senki, hogy a hideg bekúszik a selyembélés meg a bőre közé, felszivároga a lábán. Rendes harisnyát sem lehet kapni már, a parfüm utolsó cseppjeit levendula főzetével hígítja egy ideje, mintha fontos volna. Mintha csak éppen a patikába ugrott volna le, vagy kórházba siet ebben a kitaposott cipőben, amit a régi jó világban a szemétbe dobna, talán még a cselédlány se venné ki, de most még elcsoszog vele. Nem látja senki. Ahogy a sok ezer bakának, úgy neki sincs neve, elmaradt valahol, mint a garde de dame. Ennyi úrinő sosem sétált egymagában az utcákon, ennyi nő sem volt ilyen magányos, mindegy, hogy városi nagysád vagy falusi ténsasszony, cseléd vagy éppen grófnő. A nő, akit nem szeretnek, olyan, mint a parlag, szürke lesz, fakó és zilált. A menetszlop elhalad, ahogy a semmiből felbukkant hirtelen, úgy tűnik el, egy utolsó baka próbál még lépést tartani valahogy, mint akinek túl nagy a bakancs, vagy csak rövid a lába, egyedül ő pillant fel, egy kicsit oldalt, és megakad a nő búzakék szemében a tekintete.

Ez vagyok én, és pillanatra átfut bennem, hogy most kiállok a sorból, odalépek hozzá, tisztelgek, bemutatkozom, mert még emlékszem a nevemre, megragadom a kezét, és belépünk egy garniszálló ajtaján. Azután mégsem ez történik, lehajolok csak, felveszek egy eldobott szivarvéget, a zsembembe süllyesztem, kilépek, és megyek a többiekkel meghalni, mintha nem volna mindegy, hogy a sajátjaim lőnek agyon, vagy az ellenség. A nő belép a szállodába, a ruhatárban leadja nehéz, kopott bundáját és a kalapot, megigazítja nyugtalan tincset, és a recepció pillantásából tudja, hogy fent egy fűtött szobában várják.

3.

Kubának igazán kár volt hadat üzeni, ezt morogta azon a reggelen, amikor a rézkádból kikelt, és magára szorította bársony fürdőkabátját. Arra gondolt, hogy a víz talán egy kicsit melegebb volt a szokottnál, vagy a házban van hidegebb, a cseléd sem a régi. Elkapta a reggeli újságot, volt abban egy kisebb cím, hogy Kuba is ellenség, nem mintha volna jelentősége a dolognak, a szivarokat úgyis egyre nehezebb már beszerezni. Természetesen dohányt az Alföldön meg Bácskában is, de azért az igazi nem itt készül. Mondják a rossz nyelvek, hogy a jó kubai szivart a néger matrónák egy röpké pillanatra még a combjuk közé is beszorítják. Ki ne mondd, egykomám, gondolja utána, de azért elképzeli a mozdulatot, ahogy száz és száz néger asszony, lopva, titokban, vagy nem is, hanem vezényszóra, összebeszélve, vihogva. Na, igazán illetlen gondolat ez, mondja halkán maga elé, az újságot leteszi az íróasztalra, veszteséglista ennyi meg ennyi talján. Nyilván ugyanezt gondolják a taljánok is rólunk, aztán végleg elengedi a lapot, mert a fiókban, a fióknak is a titkos rekeszében, a revolver mögött, ami évek óta meg van töltve, mert sose lehet tudni, és azért egy kicsit mindig óvatosan tolja félre. A titkos rekeszben újabb titkos rekesz, abban három békebeli szivar, átlátszó selyempapírba csomagolva, olyan vékony az a papír, mint egy hártya, még a dohánylevél erezete is átsejlik rajta és a cimke, Don Quijote. Van olyan is, aki bőrtokban vagy mahagóni dobozkában tartja az efféle portékát, de hát úgyis elfogy, nincs az a lakat, amit a fürge és mohó ujjak ne tudnának idővel kinyitogatni. Kis alkuk és szívtejéki vesztegetések révén azután úgyis hozzájut a mohóság, és szívja, szagolja, ízlelgeti, olyan, mint egy álom, akár a szeretett nő, hamvas, bársonyos, mély a tapintása, ajaj, sóhajtotta és számolni kezdett, hogy egy, kettő, de nem volt harmadik, kirántotta kezét, majd visszanyúlt. Kitetta a revolvert az asztalra, még mindig vigyázva, nehogy véletlenül elsüljön, mert ezek a régóta töltött fegyverek

olyan megbízhatatlanok, aztán benyúlt a fiókba, hátha csak arrébb gurult a harmadik szivar. Minden bizonnyal a takarító cselédek lökhatték meg az asztalt, bár ez még sosem fordult elő, súlyos bútor, a házzal egyidős, de aztán be kellett látnia, hogy ahol nincs, ott nincs. A feleségét szólította, majd hogy nem válaszolt, a cselédlányt, aki tanácstalanul álldogált, és a kezét megpróbálta beletörölni a kötényébe, azután kinézett az ablakon, hallgatta a korholást, ahogy mindig. Odakint egy regimentnyi katona masírozott el éppen susogva, csattogva, meg azt is látta, hogy az asszonyságra feltűnően hasonlító valaki megy át az úton, amikor lehet, de nem szólt semmit, nézze csak az úr a szivarokat meg a revolvért, ráér, semmi dolga nincsen egyből.

4.

Ócska garniszálló, de az ilyen háborús időkben az ember nem ott lakik, ahol szeretne, hanem ahol helyet kap, és ahol a razziát végző tábori csendőrök is békén hagyják, mintha béke volna, mintha még lehetne béke a világon egyáltalán. A kályha csak éppen langyos, a levegő kissé áporodott, mintha nem akartak volna kellően hosszú ideig szellőztetni, nehogy a meleg kiszökjék. Kint szürke, fátyolos idő, eloldódnak a kontúrok, szekerek zörögnek valahol egészen közel, talán egy villamos a Körúton, hajó is kúrtholhet a Dunán, vonat. Ajtó nyikorog lent, majd csapódik, mint amit nem tudott megfogni valaki, hiába nyúlt utána. Hosszan elhúzódó, ám hősies harcokról írt az újság, mindig ugyanaz, minden áldott nap, a mieink hősieken nyomultak előre vagy vonultak vissza, némileg kevesebb embert vesztve, mint az ellen, a franciák, az angolok, a muszkák meg az oláhok, mindegy ez is. Olcsó cigarettát ropogtatott az ujjai között, igen, ebben is ott van a fináncláb, na mindegy, franciának olvasta gyerekkorában egyszer, a francia lába, beleléptek, igen. Talán egy palack bort is jó volna hozatni, egy tál meleg vizet, hogy megborotválkozzék, borbélyhoz menni valahogy nincsen kedve, és beszélgetni sem akar, a hadi helyzetet unja, a pletyka nem érdekli. A levélkére nem írt órát, csak annyit, hogy jöjjön, lelkem, amikor tud, magát várom, ahogy mindig azóta, hogy összenéztünk azon a rövid estélyen, amelyről elszólított valaki vagy valami. Kötelesség, nyilván, tűzeset, rablógyilkosság, vagy csak gyűjtőakció a sebesültek javára, no meg az árvák, persze, mindig az árvák, az elesettek, a gyengék, mint a régi jó táblabírás időkben, ahogy Jókai írta. A táncig már el sem jutottak, és mennie kellett, kocsi várta, valamilyen apró-cseprő országos ügy, a nemzet vagy a halál. Szeret engem, Jenő? Ezt suttogta a nő. Szeressen, kérem! Ezt már a kocsizörgés elnyomta, úgy kellett felugrani, hetykén, veszélyesen, elnyomni sem volt

ideje a kövér, drága szivart, ami a kavicsos úton gurult el valahova, és gurul, gurul azóta is, míg egy tócsához nem ér. Akár a tenger, úgy nyeli el. Még egy kis füstcsík a magasba: szeretem! Mintha ezt csak a lovak hallanák, és az ülésre dobott cilinder, benne a halál. S talán az arcára sem emlékszik pontosan, bár van egy fénykép valahol a tárcsa mélyén, reszket a keze mindig, ha előveszi, átfúrja majd egy ellenséges golyó. Talán a nő illata, az még megvan valahol az emlékeiben, talán nem is a parfüm, hanem a szekrény, amelyben a béke ruhái és báli maskarái vegyülnek el festői rendtelenségben. Ócska garniszálló, ahol olyan izgalmas a várakozás, mert az időt nem lehet mérni, hiába ketyeg valahol egy zsebóra, mintha csak a tapéta vagy a koszlott kárpit alatt. Jön már, jön, szőke hajtincse lebben a kaplap alól ki, az utcán katonák masíroznak, a legutolsó még visszanéz rá, mintha ritmust vétett volna, megbillen, de aztán a többiek szele magával rántja. Csikordul a bejárati ajtó, és dobogni kezd a lépcsőn a kitaposott női cipő.

5.

Egyetlen pillanat volt azon az estélyen, különös, amikor összenéztünk, a szeme olyan volt, mint egy rókáé, az enyém kék, mint a búzavirág, nyár, természetesen, azt mondta, és elfogadtam, hogy igen, mintha még soha senki se mondta volna, mintha csak akkor kékült volna meg, éjszaka, hogyne, ő látta meg először, az övé leszek, tánra nem vágyott senki, pedig még nagy multságok ideje tombolt, bár valami gyász is készülhetett éppen, a zenészek hangoltak, de nem játszottak, az emberek beszélgettek, a férjem a kubai szivarokról mesélte azt a pajzán történetet, hogy minden bizonnyal a dohányt sodró nők a combjuk közé teszik a legfinomabb, legdrágább szivarokat, és ezen hosszan, sokáig röhécsel mindig a társaság, értvén mindenki a célzást, csak ő nem értette, még az arcizma sem rándult, nézett a szemembe, kékült akkor az már, mint a tenger, a pezsgős pohár mellett öszszeért a kisujjunk, írjon majd, mondta, nem tudok én írni, gondoltam, jó, majd írok, mondtam, és később, ahogy az első leveletem körmöltem, mint egy rossz kisiskolás, belém nyilallt az, amit sosem éreztem addig, pedig gyermeket is szültem, különös nyár, a férjem nem volt otthon, mintha nem is volna sehol, nem halt meg, nem is ment el, csak távol van örökre, üveglap, vízfüggöny, eső, nem tudom, mit kerestem a szobájában, semmi dolgom ott már évek óta, kihúztam a fiókot, kivettem a titkos rekeszből egy kubai szivart, és meggyújtottam, régebben próbálkoztam a dohányzással, nem szerettem, sosem leszel színésznő, mondták a barátnőim, igazuk lett, a szivar rossz volt, csípős, bűdös, ám előbb odatettem, ahova állítólóg a ku-

bai asszonyok, hogy mi van ott másnak, máskor, meg kellene tudnom, de nem volt semmi, hazugság, arra gondoltam, arcátlan hazugság, aztán a revolverért nyúltam, hogy magamat agyon fogom lőni, de nem lőttem, azt se tudtam, hogyan kell fogni, pedig a nőket is meg lehet rá tanítani, sosem leszek színésznő, hát nem, kidobtam az égő szivart az ablakon, és azután mindig úgy imádkoztam, amikor a sebesülteket raktuk ki a vonatból, hogy istenem, csak nehogy ő legyen, mert elszólították azon az estén, amikor az ujjunk összeért, és hosszú hónapokig nem hallottam róla, azután írt, hogy várom itt és itt, rögtön indultam, a férjem éppen fürdött, el se köszöntem senkitől, még a cselédlány sem látott kimenni, szeressen engem, Jenő, amíg elvonulnak ezek a katonák, veszélyben vagyok, azután már úgysem fordulhatok vissza, és ezt maga is egész pontosan tudja...